

LIITE 2

LÄNTISEN KEHÄMUURIRAKENNUKSEN ENTISTÄMISSUUNNITELMIIN LIITTYVÄ
RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS

7.5.1981 Hämeenlinna
Mirja Kanerva

LÄNTISEN KEHÄMUURIRAKENNUKSEN ENSTISTÄMISSUUNNITELMIIN LIITTYVÄ
RAKENNUSHISTORIALLINEN SELVITYS

Keskiaikainen kehämuuri

Linnaa ympäröivän kehämuurin länsisivusta on rakennettu 1300-luvun kuluessa. Muurin harmaakivinen perustus on ollut n. 2-3 metriä paksu ja muurin korkeus rintavarustuksineen lienee ollut n. 8-9 metriä. Kehämuurin tähän osaan ei ole liittynyt torneja, ellei sellaiseksi voida tulkita E.Dahlbergin ja G.Ammondin piirustuksissa näkyviä ulkonemia. Läntisen kehämuurin suojassa oli keskiajalla ja myöhemminkin erilaisia puurakenteisia huolto- ja asuinrakennuksia. 1600-luvulla muurin viereen rakennettiin harmaakiviset logementit, joita käytettiin ilmeisesti varastoina. 1740 puhkauttiin läntiseen muuriin nykyisen portin kohdalle aukko, joka on siitä lähtien korvannut porttitornin portin.

1784 - 1793

Läntisen kehämuurirakennuksen työt aloitettiin von Arbinin yleissuunnitelmien mukaisesti v. 1784. Töitä valvoi linnoituksen komentaja Nils Cedergren, jonka allekirjoittamia ovat mm. vuoden 1793 selostuspiirustukset.

Läntiseen kehämuurirakennukseen oli tarkoitus sijoittaa tykistön paja- ja asevarikkotiloja. Rakennus oli yhtä korkea kuin v. 1783 valmistunut päävartio (porttitornirakennus). Molemmissa oli jyrkkä lautakatto. Läntinen kehämuurirakennus valmistui 1780-luvun lopulla ja sen eteläpäädyssä sijaitsi kaksi pajaa. Muussa osassa oli isokokoisia varikko- ja työhuonetarkoitukseen varattuja tiloja, molemmissa kerroksissa neljä kappaletta.

Rakennuksen ulkoinen julkisivu oli lähes aukoton. Cedergrenin v. 1793 selostuspiirustuksen mukaan aukkoja oli vain neljä ja ne olivat kaikki ensimmäisessä kerroksessa. Esipihan puoleisessa fasadissa oli toteutetussa muodossaan kooltaan kolmenlaisia ikkunoita. Eteläpäädyn ikkunat vastasivat sekä ensimmäisessä että toisessa kerroksessa päävartion ikkunoita. Varikon ja työhuoneiden ikkunat olivat ensimmäisessä kerroksessa neliön muotoisia. Toisen kerroksen valoaukot olivat matalia. Jyrkän katon lappeiden kattoikkunat vastasivat kooltaan ja muodoiltaan päävartion aukkoja. Alkuperäisiin suunnitelmiin ja toteutusvaiheeseen ei kuulunut kattoikkunoita ulkosivustalle. Rakennuksessa oli yhteensä viisi ulko-ovea. Yhteyttä pohjoiseen kehämuurirakennukseen ei ollut.

1846 - 1887

Läntisen kehämuurirakennuksen tiloihin ei tehty kovin suuria rakenteellisia muutoksia ennen uuden päävartion rakentamista (v. 1846). Päävartio sijoitettiin rakennuksen eteläpäähän ulkopuolelle. Jo aikaisemmin oli pajojen tiloja käytetty samaan tarkoitukseen. Läntisen rakennuksen keskivaiheille sen ulkosivustalle rakennettiin samaan aikaan myös uusi porrashuone. Tämä muutos liittyi työ- ja ojennuslaitoksen perustamiseen ja sen laajentamiseen myös kehämuurirakennuksen tiloihin. Sisätilojen muutokset rajoituivat väliseiniin. 1800-luvun alkupuolella lisättiin kattoikkunat myös ulkolappeelle.

Seuraavat muutostyöt tehtiin 1880-luvun lopulla naisvankilan laajennustöiden yhteydessä. Tällöin läntistä kehämuurirakennusta korotettiin kauttaaltaan kahdella kerroksella ja se otettiin kokonaisuudessaan vankilakäyttöön. Korotusvaihe valmistui v. 1887.

1900-luku

1900-luvun kuluessa tehtiin rakennuksessa muutoksia lähinnä toisessa kerroksessa, johon laajennettiin naisvankilan toimitiloja.

Säilyneet rakenteet:

Kehämuuri

Läntistä kehämuurirakennusta rakennettaessa on keskiaikaista muuria madallettu huomattavasti. Uuden rakennuksen omat perustukset sijoitettiin kehämuurin jäännösten taakse joten alkuperäistä muuria ei käytetty sokkelina. Koekaivauksia ei vielä ole suoritettu siinä laajuudessa, että säilyneen muurin mitat olisivat tiedossa.

I rakennusvaihe 1784 - 1793

Ulkofasadin kaaripäätteiset aukot ovat löydettävissä. Osa niistä näkyy umpeenmuurattuina tiilipinnassa. Sama koskee esipihan puoleisia ikkuna- ja oviaukkoja joskaan ne eivät ole yhtä selvästi näkyvissä. Ensimmäisen kerroksen pienempi paja on säilynyt hyvin ristiholvit mukaanlukien. Sensijaan tykistöpajan holvit on purettu. Nykyisen porrashuoneen porraskomerossa on säilynyt alkuperäistä portaan kaarevaa seinää. Alkuperäinen tilaratkaisu on myös säilynyt melko hyvin. Vankilavaiheen aikana purettiin vain työhuoneita erottava väliseinä rakennuksen pohjoispäästä.

II rakennusvaihe 1846

Päävartion tilat ovat säilyneet hyvin. Sensijaan lisärakennuksen ulkomuotoon ovat myöhemmät korotus- ja muutospaiheet tehneet huomattaviakin poikkeamia. Vuoden 1869 valokuvissakin näkyvä ulkojulkisivun puolelle rakennettu uusi porrashuone on korvattu uudella 1900-luvun puolivälissä. Alkuperäisten portaiden jäänteinä voitaneen pitää holvattua kellaritilaa. Läntisen ja

pohjoisen rakennuksen yhtymäkohtaan rakennetun porrashuoneen säilyneet osat tulevat nyt käyttöön, vaikka ne liittyvät vankilavaiheeseen. Ajoituskysymykset näiden rakenteiden osalta vaativat lisäselvityksiä.

Läntisen kehämuurirakennuksen entistämisen edellyttämät purkutyöt:

Kellarikerros

Kellarikerroksesta puretaan 1880-luvulla tehdyt lattiat eri huoneteroista sekä 1900-luvulla rakennetut väliseinät eteläpäädyssä. Koekaivauksin tutkitaan keskiaikaiseen kehämuriin, myöhempiin ns. logomentteihin sekä piha-alueisiin liittyvät rakennusvaiheet. Suunnitelmiin merkittyjen huolto- ja käyttötilojen syvyydet tarkennetaan tutkimusten kuluessa.

1. kerros

Läntisen kehämuurirakennuksen eteläpäädyn ristiholvatut tilat säilytetään alkuperäisessä asussaan ja niihin liittyvät ison pajan holvit muurataan uudelleen alkuperäissuunnitelmien mukaisesti. Rakennuksesta puretaan vankilaaikaiset väliseinät ja välipohjat.

2. kerros

Toisesta kerroksesta puretaan vankilavaiheen aikaiset rakenteet ja kerroksen alkuperäiset tilakokonaisuudet entistetään.

Ullakkokerros

Nykyisestä läntisestä kehämuurirakennuksesta puretaan kaksi ylinta kerrosta, jotka ovat käsittäneet naisvankilan työsaleja ja toimistotiloja ullakon ohella.

Julkisivut

Läntisen kehämuurirakennuksen alkuperäiset ikkunat ja oviaukot ovat suurimmaksi osaksi umpeenmuurattuja tai nykyisten aukkojen paikalla sijainneita. Poikkeuksen muodostaa rakennuksen eteläpääty ja päävartion ensimmäinen kerros.

Päävartio

1840-luvulla rakennettu päävartio on sisätiloiltaan säilynyt hyvin. Vankila-aikaiset korotuskerrokset puretaan. Samoin sisätiloista 1900-luvulla tehdyt väliseinät ja muut rakenteet.

Mirja Kanerva

Mirja Kanerva